

Text: Yvonne Calles
Klipp o klistra: Yvonne Calles

ATT ARBETA VID TELEGRAFVERKET I FALUN

TELEFONISTARBETET VID VÄXELBORD

Telegrafverket hade den betydelsefulla uppgiften i samhället att ombesörja telekommunikation, d.v.s. telefon, telegraf och radio. På den här tiden, -40, -50 och början av 60-talet spelade dessa en utomordentlig viktig roll för landets ekonomiska, sociala och kulturella liv. Idag har vi glömt hur tiden var innan egna telefoner, mobiler och datorer fanns. Vi glömmar fort. Den yngre generationen har ingen aning om hur samhället såg ut innan de egna telefonernas tid.

Anna började 1958, 19 år gammal på Televerket i Falun som telefonist på telefonstationen. Hon hade redan som 14-15 åring i Hofors börjat som telegrambud och hann prova på som telefonist en kort period i Hofors innan hon började i Falun. Anna bodde den första tiden kvar i Hofors och pendlade dagligen med buss och tåg.

Vi skall göra en liten återblick på telefonins historia i Falun.

Årtal kring telefonen i Falu stad

1868 inrättades de första statstelegrafstationerna i Dalarna. Det skedde i Falun och Hedemora.

1882 uppsattes de två första telefonledningarna i Falun – 6 år efter det att telefonen uppfunnits. Ledningarna gick till tidningen Dalpilen och B. Hedins kontor.

1883 bildades Falu telefonförening.

1892 fanns det 219 st telefoner i Falun.

1893 försökte telegrafverket köpa det enskilda telefont nätet i Falun men fick nej. Verket upprättade då eget lokalnät.

1894 hade Falu telefonförening 290 st abonnenter.

1897 lyckades televerket få köpa det enskilda telefont nätet. Samtidigt fick Sundborn rikstelefon. Konstnären Carl Larsson var en av de första abonnenterna.

1903 flyttade telegrafkontoret till Riksbankens nya hus.

1920 fanns 2 047 st telefoner i Falun.

1927 skedde övergång från lokalbatterisystem till centralbatterisystem. Det innebar mycket stora förbättringar.

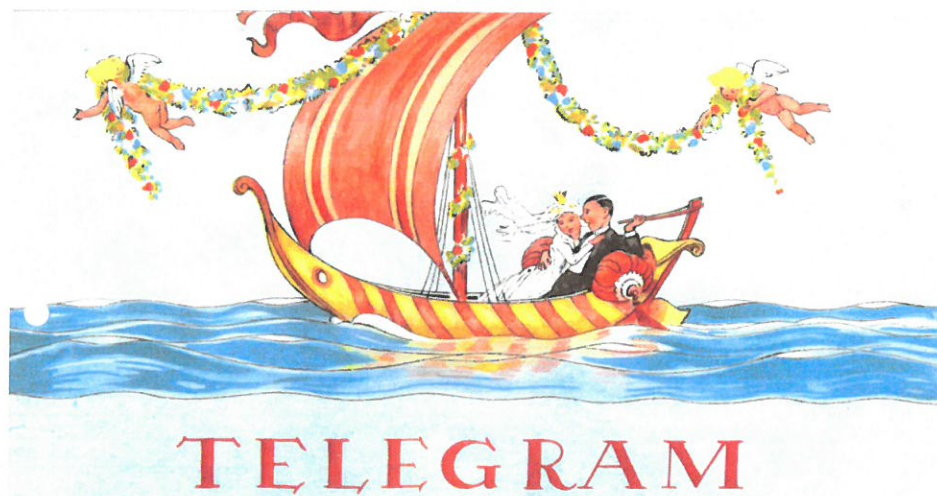
1937 färdigställdes rikskabeln Krylbo-Falun med överdragsstation i Falun.

1950 var telefonantalet 6 227 st i Falun. Då togs koaxialkabel till Västerås i bruk.

1959 inkopplades radiolänklinjen Falun-Mora.

1961 Den 15 januari 1961 automatiserades 10 500 st telefoner i Falun rekordsnabbt vid den nya automattelefonstationen. Reläer och väljare av alla de slag övertog i den tidiga morgonstunden i runt tal 100 telefonisters arbete. 11 miljoner kr kostade kalaset. Det var mycket pengar men ändå välplacerat kapital, eftersom de årliga driftskostnaderna kraftigt skulle minska. Den billiga driften ger pengar till både amortering och ränta och en skälig vinst för televerket, uppgav Håkan Sterky, televerkets generaldirektör. Kvällen innan hade slavsändaren för TV på Jungfruberget i Falun kopplats in som medförde bättre tv-bild för Faluborna. Den nya lokalstationen kan betjäna 16 000 telefonapparater. I hela Kopparbergs län förekommer 86 700 telefoner.

33 % av alla telefonabonnenter i landet kan nu nås med automatisk koppling från Falun. Man räknade med att om ett år blir det 37 % och vid 1966 års ingång 98 %.

Man lär inte för skolan — u

Vad hände under takåsarna på Åsgatan 30?

Längst upp under takåsarna på Åsgatan 30 i Falun var telefonstationen belägen.

Där satt, innan automatiseringen, ett stort antal flickor/damer uppkopplade sida vid sida i sina numrerade samtalsbord, alltid färdiga att svara på anrop från kunder/abonnenter. Telefonisterna hade en s.k. huvudmikrofon som samtalen kopplades med två snören, som var sammankopplade = ett svars-snöre och ett ring-snöre.

Telefonerna som kunden abonnerade på hade en vev som de vevade på, varvid en s.k. klaff föll ned vid ett samtalsbord där telefonisten kopplade in det s.k. svarssnöret och svarade "Falun", varvid abonnenten uppgav till vem, vilket nummer man ville ringa. Telefonisten tog sedan det s.k. ringsnöret och kopplade till önskat nummer, fällde en omkastare som då orsakade en signal hos önskat abonnentnummer.

Falu telefonstation var en s.k. centralstation som hade linjer till flera närliggande telefonstationer, t.ex. Bjursås, Grycksbo, Svärdsjö o.s.v., varvid telefonist i Falun vidarekopplade till önskad närliggande ort. Dessa samtal kallades "landssamtal". Samtal inom Falun kallades lokalsamtal.

Ville man ha ett samtal utanför Dalarna kallades det rikssamtal och man gjorde, via s.k. rikslinjer, en signal till önskat telefonstationsområde där man kopplades fram till önskat nummer.

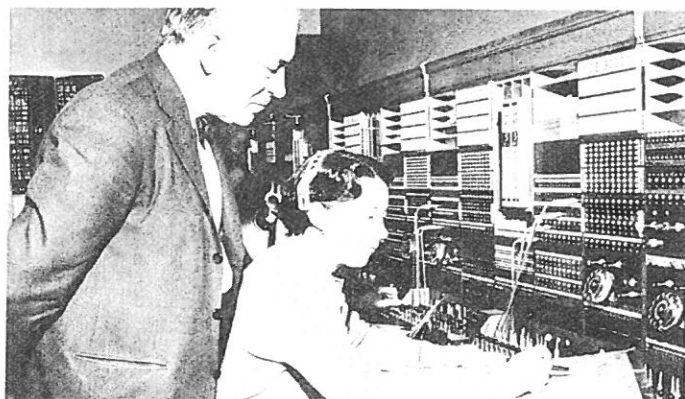
Dessa samtal nedtecknades på samtalskort där det angavs vem (vilken abonnent) som ringde, till vem och hur länge samtalet varade. Samtalslängden mättes av små

tidur och antecknades på kortet. Därefter gjordes debitering och samtalskortet medföljde telefonräkningen.

Flickorna vid växelbordet hade månadschema som gällde mellan kl 07.00 – 21.00.

Arbetsdagen kunde vara mellan antingen kl 07.00 – 14.00 eller 08.00 – 15.00 eller mellan 09.00 – 16.00. Delade vakter innebar att man arbetade mellan kl 08.00 – 12.00 in igen samma dag efter några timmars uppehåll och sedan göra ett nytt skift igen mellan kl 19.00 – 21.00. Började man arbeta kl 14.00, 15.00 eller 16.00 så jobbade man till 21.00, 22.00 eller 23.00. Helgarbete ingick i ett löpande schema. Söndagarna var extra långa arbetsdagar.

Distriktschefen Nehrfors och fru Marianne Wennerström orienterar sig på SOS-kartan.

Det var alltid bemannat på nätterna. Alla medborgare skulle kunna ringa när som helst på dygnet.

Man arbetade då två tillsammans mellan 21.00 – 07.00 på morgonen. Om natten var lugn kunde flickorna ta en paus i ett vilorum. Arbetade man natt fick man 2 dygns ledigt därefter.

Flickorna satt på långa rader vid växelbordet och fick inte prata med varandra. Behövde man komma i kontakt med varandra fick man skriva en lapp och frågade på så sätt om någon kamrat kunde ta ett pass om man behövde vara ledig. Anslagstavla fanns också där man kunde skriva upp om man önskade vara ledig.

TELEGRAM

Telefonisterna fick inte prata med varandra när de satt vid växelbordet.

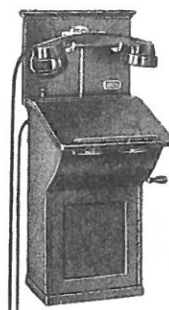
Flickorna fick be om lov för att få resa på sig och besöka toalettutrymmet. En avbytare fanns då för att täcka upp om någon gick på toa. Tidtagning gjordes på toabesök och antecknades av vaktföreståndaren, som satt på plats mitt i det stora rummet. Expeditionsplatsen vid växelbordet fick inte vara obemannad, även om det satt 20 flickor vid växelbordet.

I arbetsdagen ingick 10 min fikarast på f.m. en halvtimmes lunchrast och därefter 10 min fikarast på e.m. Telefonisten kunde ta ledigt en halv eller heldag genom att en telefonistkamrat kunde ta ett pass och då betala sin kamrat kontant direkt i handen. Det var bra stämning mellan telefonisterna och man hjälpte varandra så mycket man kunde.

Telefonisterna kunde även arbeta extra åt Televerket t.ex. när någon var sjuk. Då fick telefonisten betalt extra av Televerket.

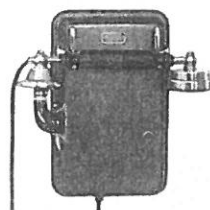
LB

LB

CB

CB

AT

AT

Exempel på telefonapparater i bostäderna

På arbetsplatsen fanns en vaktföreståndare som var kvinna.

1:e vaktföreståndare och vaktföreståndare.

Överkontrollör var en man liksom högsta chefen telekommissarien.

Flickorna blev ej tilltalade med namn utan vaktföreståndaren valde signatur, alltså att tilltala flickorna med telefonistens signatur. Först på 60-talet införde en vaktföreståndare Astrid från Stockholm som kom till Falun, att man fick säga du till varandra. Flickorna var aldrig en enskild person utan omnämndes som vi.

Lunchrestaurang fanns i Teliahuset på Åsgatan så personalen kunde köpa sig mat som tillagades på plats.

1960-talet kom automatiseringen och telefonisterna behövdes inte längre. Anna kom ner till telekommissariens expedition som sekreterare. Då skrev chefen breven för hand, lämnade dem till sekreteraren för utskrift på maskin.

Kollektivavtal, avdel. 4020, fanns mellan Statsanställdas Förbund (SF) och TCO-telefonisterna.

Följande går att läsa ur avtalet 1956 för stationer med över 249 abonnenter;

En anställd som tillhörde en växelstation med anställda mellan 120 – 349 st hade 1:a året en lön av 416 kr per månad. Det 2-3:e året var månadslönen 496 kr och efter 4-6:e året var lönen 545 kr, 7-10:e året 571 kr och 11:e året och därefter uppgick månadslönen till 597 kr per månad. Avtalet träffades mellan parterna 1956. Till denna månadslön kom ett obekvämhetsstillägg vid en station med över 449 abonnenter med ett månadstillägg om 74 kr om det var under 192 timmar per arbetsvecka för hela personalen. Var tjänstgöringstimmarna över 527 timmar per hela personalgruppen så blev ob-tillägget endast 58 kr per månad.

De ovan angivna beloppen avser telefonist, vars genomsnittliga arbetsvecka uppgår till eller överstiger 48 timmar. Tillägget utgick inte om den anställde hade semester.

Telestyrelsen utgav en personaltidning som hette VERKET OCH VI och utkom 6 ggr per år.

Lokal- o rikssamtal

Telefonister skrev upp på kort vart beställaren ville ringa sitt rikssamtal och tidpunkten för beställningen. Flämtande anropslampa (mellan de olika telestationerna) visade om beställaren har väntat för länge. Inkomna och utgående samtal till annan station kunde ibland ta lång tid och då kunde det heta: "Falun, men jag kommer inte att svara förrän vi får svar på vårt anrop från Er". Detta för att påskynda samtalet eftersom det kunde vara lång väntan innan annan station svarade.

Ofta var det långa väntetider för samtal till de olika orterna.

Vaktföreståndaren kollade att telefonisterna svarade fint och artigt, inte avlyssnade, inte kopplade samtal som var förbjudet, att man använde rätt uttryck till abonnenten. Telefonisterna fick lära sig uttrycken innan de fick börja koppla samtal.

Det hette t.ex "tack, vi ringer" ej "jag ringer". Samtalstiden kunde vara begränsad till 2 perioder (2 x 3 min) och telefonisterna fick påminna att samtalstiden strax skulle ta

slut. Telefonisten behövde meddelade "samtalstiden slut" och om abonnenten inte själv avslutade inom tilldelad samtalstid, bröts samtalet. Telefonisten drog ur snöret. Telefonisten kollade inte om beställaren hann säga "hej då". Anledningen till att det förekom begränsade perioder var de långa köerna. Det fanns inte tillräckligt med samtalsledningar i väntan på att teleledningar skulle byggas ut.

I telegramrummet fick man beställa telegram. I början så skrevs de för hand men när Anna började där så skrev man rent på maskin. Kunden valde vilken blankett, s.k. lyxblankett som skulle skickas. Lyxblanketter användes t.ex. vid födelsedagsgratulationer och bröllop. Telegrambudet åkte runt och lämnade telegrammen. Telegrambudet, som oftast var ungdomar, hade 175 kr per månad och man förväntade sig dricks vid utkörning av telegrammet. Om telegrammet skulle till t.ex. Mora så förmedlade man telegrammet dit via telefon.

Anna tyckte om sina yrkesår på Televerket och det fanns en speciell anda mellan flickorna.

Observera att det vackra blomstertelegrammet i ingressen har vår dalakonstnär Stig Borglind gjort. (Lyx 52).

--- 0 ---

Här återges en liten del av ett kvinnoyrke som idag inte längre finns i Sverige.

En berättelse i regi av:

DALARNAS KVINNOHISTORISKA FÖRENING

Källor: Handbok för telefonister, Falu-Kuriren från 1961

Foton från "Verket och vi"